

Türkiye’de Yabancı Banka Hukuku ve Yabancı Bankalarla İlgili Bazı Hususların Analizi

Levent BAŞAK*

1. Giriş

Bilindiği üzere Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB’ye) tam üyelik sürecinde yabancı yatırımcıların Türkiye’deki bankacılık sektörüne olan ilgisi önemli ölçüde artmıştır. İleriki dönemlerde AB ile sürdürülecek iyi ilişkiler bu ilginin daha da artmasını sağlayacaktır.

Yabancı yatırımcıların Türkiye’deki bankacılık faaliyetlerini iki açıdan ele alıp incelemek mümkündür. Yabancı bankaların Türkiye’deki faaliyetleri Türkiye’de banka kurmak veya bankalarına ait olmak üzere Türkiye’de şube açmak şeklinde gerçekleşmektedir. Yabancı bankaların etkinlik alanı son dönemde özellikle Türk bankalarının satın alınması şeklinde gerçekleşmiştir.

Gerek Türkiye’de banka kurulması gerekse şube açılması ve her şeyden önemlisi yabancı bankaların Türk bankalarını satın alması Türkiye’deki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ancak, bankacılık sektörü bir ülkedeki lokomotif bir sektör olduğu için bu sektördeki yabancılaşma oranı, yabancı bankalar ve iktisadi kalkınma gibi konularda birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir.

Bu makalemizde yabancı bankaların Türkiye’deki faaliyet esaslarından ve var olan tartışmaların analizinden ziyade yabancı banka hukuku ile ilgili bazı hususlarda açıklamalar yapılacaktır. Bu hususlar Türkiye’de bankacılık faaliyetinde bulunan dar mükellefiyete tâbi yabancı bankaların Kurumlar Vergisi Kanunu hükümlerine göre vergilendirilmesi esasları ve vergilendirme ile ilgili olmak üzere çeşitli konular üzerinde odaklaşacaktır.

Makalemizde özellikle bankaların hesap ve kayıt düzeni, mali tablolarının yayımlanması ve ilgili mercilere gönderilmesi, finansal raporların bağımsız denetim kuruluşlarınca onaylanması, bankaların basılı ve külçe altın dışında alım ve satımını yapabilecekleri kıymetli madenler, Merkez Bankası Kanunu’nun 43. maddesinin yabancı bankaları ilgilendiren hükümleri ve Merkez Bankası Kanunu’nda düzenlenen cezai müeyyideler ve yabancı banka şubelerinin cezaya muhatap olabilecekleri durumlarla ilgili olarak yapılacak açıklamalar yabancı banka hukuku açısından dikkatle irdelenmesi gereken konuların başında gelmektedir.

2. Türkiye’de Dar Mükellefiyet Esasında Vergilendirilecek Olan Yabancı Kurumların (Bankaların) Elde Ettikleri Menkul Sermaye İradı ve Ticari Kazançların Vergilendirilmesinin Genel Esasları

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun (KVK) 3. maddesinin (2) numaralı bent hükmüne göre, KVK’nun 1. maddesinde yazılı kurumlardan kanuni ve iş merkezlerinden her ikisi

* TC Maliye Bakanlığı, Gelirler Kontrolörü.

de Türkiye içinde bulunmayan kurumlar, yalnız Türkiye’de elde ettikleri kurum kazançları üzerinden dar mükellefiyet esasında vergilendirilecektir.

Türkiye’de kazanç elde eden tam ve dar mükellefiyete tâbi kurumların elde ettikleri bütün kazanç ve irat unsurları kurum kazancı olarak kurumlar vergisine tâbidir. Ancak, dar mükellefiyete tâbi kurumların kanuni ve iş merkezlerinin Türkiye dışında olması nedeniyle vergi güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak bu kurumlarca elde edilen bazı kazançların vergilendirilmesini tam mükellefiyete tâbi kurumlardan farklı esaslara bağlamak üzere KVK’nun 3. maddesi hükmü ihdas edilmiştir. KVK’nun 3. maddesi hükmüne göre, dar mükellefiyete tâbi kurumlarca elde edilen kurum kazancı bu maddede (6) bent halinde sıralanan kazanç ve iratlardan oluşacaktır.

4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununa¹ göre, Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı ve yerli sermaye yatırımları eşit şartlarda vergilendirilecektir. Vergi uygulamalarında yabancı gerçek ve tüzel kişilerle yerli müteşebbisler arasında “eşitlik ilkesi”ni zedeleyen hükümlerin ihdası mümkün değildir. Eşitlik ilkesi hem yabancı müteşebbisler hem de yerli şahıslar için geçerli olacaktır.

Türkiye’de icra edilen ticari veya zirai faaliyetler doğrudan yatırımların önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de ticari veya zirai kazanç elde eden tam mükellefiyete tâbi kurumlar ile dar mükellefiyete tâbi kurumların vergilendirilmesi esasları ufak bazı farklılıklar dışında aynıdır. Türkiye’de ticari veya zirai kazanç elde eden tam ve dar mükellefiyete tâbi kurumlar elde ettikleri ticari veya zirai kazançlar için yıllık kurumlar vergisi beyannamesi vermek zorundadır.

KVK’nun 30. maddesine göre, dar mükellefiyete tâbi kurumlarca elde edilen ve iki bent halinde sayılan kazanç ve iratlar üzerinden, bu kazanç ve iratları avanslar da dahil olmak üzere nakden veya hesaben ödeyen veya tahakkuk ettirenler tarafından yüzde 15 oranında kurumlar vergisi tevkifatı yapılmak zorundadır².

Buna göre, dar mükellefiyete tâbi kurumlarca elde edilen aşağıda belirtilen kazanç ve iratlar kurumlar vergisi tevkifatına tâbidir:

1. Gelir Vergisi Kanunu’nda (GVK) belirtilen esaslara göre birden fazla takvim yılına yaygın inşaat ve onarım işleri ile uğraşan kurumlara bu işleri ile ilgili olarak yapılan hak ediş ödemeleri;

2. Serbest meslek kazançları;

3. Gayrimenkul sermaye iratları;

4. GVK’nun 75. maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2), (3) ve (4) numaralı bentlerinde sayılanlar hariç olmak üzere menkul sermaye iratları;

5. Ticari veya zirai kazançta dahil olup olmadığına bakılmaksızın telif, imtiyaz, ihtira, işletme, ticaret unvanı, marka ve benzeri gayrimaddi hakların satışı, devir ve temlik karşılığında nakden veya hesaben ödenen veya tahakkuk ettirilen bedeller;

6. Yetkili makamların izni ile açılan sergi ve panayırılarda yapılan ticari faaliyetlerden elde edilen kazançlar (KVK Mad.: 30/5).

KVK’nun 26. maddesi hükmü gereğince de, dar mükellefiyete tâbi kurumlarca elde edilen GVK’nda yazılı “diğer kazanç ve iratlar” (telif, imtiyaz, ihtira, işletme, ticaret unvanı, marka ve benzeri gayrimaddi hakların satışı, devir ve temlik karşılığında alınan bedeller

hariç) özel beyanname ile beyan edilecektir. Özel beyanname yabancı kurum veya Türkiye'de namına hareket eden kimse tarafından kazanç ve iratların elde edilme tarihinden itibaren 15 gün içinde KVK'nun 27. maddesinde yazılı vergi dairelerine verilecektir.

Yukarıda yaptığım temel açıklamalar çerçevesinde dar mükellefiyete tâbi bankalarca Türkiye'de elde edilen menkul sermaye iratları tevkif sureti ile vergilendirilecek; yabancı bankalarca Türkiye'de açılan şubelerin ise elde ettiği kazanç ve iratlardan ötürü yıllık beyanname vermesi gerekecektir.

Dar mükellefiyete tâbi bankalardan alınan krediler veya bu kurumlarca Türkiye'ye yatırılan sermaye karşılığında yapılan ödemeler kurumlar vergisi tevkifatına tâbidir. Türkiye'de şube açan yabancı bankaların vergilendirilmesi ise Türkiye'de elde ettiği kazanç ve iratlardan ötürü tam mükellefiyet esasında vergilendirilen kurumların vergilendirilmesi esaslarına tâbidir.

3. Türkiye'de Şubesi Bulunan Yabancı Bankaların GVK'nun 75/4 Maddesi Karşısındaki Durumu ve Vergi Anlaşmaları Çerçevesinde Gelir Vergisi Tevkifatında Uygulanacak Stopaj Oranı³

GVK'nun 75. maddesinin ikinci fıkrasının (4) numaralı bent hükmüne göre, KVK uyarınca yıllık veya özel beyanname veren dar mükellefiyete tâbi kurumların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından, hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısmı menkul sermaye iradidir.

GVK'nun 94. maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b-iii) alt bendi hükmüne göre ise, GVK'nun 75. maddesinin ikinci fıkrasının (4) numaralı bendinde yazılı menkul sermaye iradının ana merkeze aktarılan tutarı üzerinden yüzde 10 nispetinde gelir vergisi stopajı yapılacaktır. Söz konusu tevkifat oranı 2003/6577 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı⁴ ile de yüzde 10 olarak belirlenmiştir. Buna göre; 5520 sayılı KVK öncesindeki düzenleme kapsamında, Türkiye'de şube açan yabancı bankaların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki Türkiye'de elde ettikleri şube kazançlarından, hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısmı menkul sermaye iradı olarak gelir vergisi stopajına tâbidir. Söz konusu matrah üzerinden vergi anlaşmasının bulunmaması halinde yapılacak tevkifat oranı yüzde 10'dur.

Yabancı kurumların Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve/veya iratların vergilendirilmesinde vergi anlaşmaları öncelikle uygulanması gereken hukuki metinler olduğu için konu ile ilgili olarak Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları kapsamında şu hususlara dikkat edilmelidir:

1. Daha önceki düzenlemede gelir vergisi stopaj matrahı hesaplanırken Türkiye'de ödenen fon payları da matrahtan tenzil edilmekteydi. Çünkü, fon payı vergi anlaşmaları uyarınca Türk vergisi olarak kabul edilmekteydi. Dolayısıyla, gelir (stopaj) matrahının hesaplanmasında kurum kazancından kurumlar vergisi yanında fon payının da düşülmesi gerekmektedir.

Ancak, 4842 sayılı Kanunla değişik GVK'nun 75. maddesinin ikinci fıkrasının (4) numaralı bendine göre, gelir (stopaj) matrahının hesaplanmasında kurum kazancından sadece hesaplanan kurumlar vergi düşülecek olup, fon payının kurum kazancından tenzil edilmesi mümkün değildir. Mezkûr kanun ile 3824 sayılı Kanun kapsamında vergi mahiyetindeki olan fon uygulaması kaldırıldığı için 4842 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte fon payının matrahtan düşülmesi uygulaması son bulmuştur.

2. Türkiye'de elde edilen şube kazançları üzerinden acaba vergi anlaşmaları kapsamında kaynak ülkede stopaj gelir vergisi ödenmesi mümkün müdür?⁵

Bu konunun analizinde Hollanda Anlaşması'ndan yararlanacağım. Hollanda Anlaşması'nın "Temettüler" başlıklı 10. maddesinin (5) numaralı bent hükmünde konumuz ile ilgili olarak şu düzenleme yapılmıştır:

"Devletlerden birinin bir şirketinin, diğer Devlette bulunan bir işyerinde icra ettiği ticari faaliyetinden elde ettiği kazanç, 7. maddeye göre vergilendirildikten sonra, kalan kısım üzerinden 'de' işyerinin bulunduğu Devlette vergilendirilebilir; ancak bu şekilde alınacak vergi, bu Maddenin 2. fıkrasının (a) bendinde öngörülen oranın yüzde 50'sini aşmayacaktır".

İlgili bent hükmü kaynak ülke olarak Türkiye'nin şube kazançları üzerinden kurumlar vergisi yanından aynı zamanda gelir stopaj vergisi alma amacına yönelik bir düzenlemedir. Yani, GVK'nun 75. maddesinin 2. fıkrasının (4) numaralı bent hükmüyle Hollanda Anlaşması'nın 10. maddesinin 5 numaralı bent hükmü paralel düzenlemelerdir.

Türkiye'de şube açan yabancı bankaların şube kazançları Hollanda Anlaşması'nın 7. maddesine göre vergilendirildikten sonra, aynı zamanda bu kazançlar üzerinden yabancı kurumların GVK'nun 75. maddesinin 2. fıkrasının (4) numaralı bent hükmü ve 94. maddenin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b-iii) alt bendine göre gelir (stopaj) vergisi ödemesi gereklidir. Diğer bir ifadeyle, Hollanda Anlaşması şube kazançları üzerinden kurumlar vergisi yanından gelir stopaj vergisi ödenmesine de müsaade etmiştir. Ancak, gelir stopaj vergisi ödemesinde kurumlar vergisi oranı hususunda madde hükmünde özel bir düzenleme yapılmıştır.

3. Türkiye'deki şube kazançların üzerinden hesaplanacak gelir vergisi stopaj matrahına vergi anlaşmaları kapsamında hangi oran uygulanacaktır?

Hollanda Anlaşması'nın yukarıda tam metnini verdiğimiz 10. maddesinin (5) numaralı bendi hükmü kapsamında Anlaşmanın Eki Protokolün IX. Maddesinde ise, mezkûr maddenin 2. fıkrasının a) bendinden sapma olarak şu düzenleme yapılmıştır:

"10. maddenin 2. fıkrasının a) bendi hükümlerinden sapma olarak, Hollanda Kurumlar Vergisi Kanunu ve ilerideki değişiklikler gereğince, Hollanda'da mukim bir şirket Türkiye'de mukim bir şirketten elde ettiği temettüler dolayısıyla Hollanda Kurumlar Vergisine tâbi tutulmadığı sürece, söz konusu bentte öngörülen oranlar aşağıdaki oranlara indirilecektir:

- a) Türkiye'de mukim bir şirketin ödediği temettüler yönünden yüzde 10'a ve*
- b) Hollanda'da mukim bir şirketin ödediği temettüler yönünden yüzde 5'e.*

Böyle bir durumda, 23. maddenin 2. fıkrasının (d) bendi hükümleri de aynı şekilde uygulanacaktır".

Buna göre, GVK'nun 94. maddesinin 1. fıkrasının (6) numaralı bendinin (b-iii) alt bendi hükmüne göre yapılacak gelir vergisi tevkifatı menkul sermaye iradının ana merkeze aktarılan tutarı üzerinden yapılacağından; Türkiye'deki şube tarafından bankanın merkezine gönderilen, bu nedenle merkez tarafından elde edilen temettülerin Hollanda'da kurumlar vergisine tâbi olması halinde gelir stopaj matrahına uygulanacak oran, Anlaşmanın 10. maddesinin (2) numaralı bendinin (a) alt bendindeki oran yüzde 15 kabul edileceğinden, yüzde 7,5 olacaktır. Bu şartlar altında şube kazançları üzerinden kurumlar vergisi yanında maksimum yüzde 7,5 oranında gelir stopaj vergisi ödenecektir.

Burada Ek Protokolün ilgili hükmünün uygulanabilmesi için Türkiye'de bankacılık yapan kurumun Hollanda'da mukim bir kurum olması gereklidir. Türkiye'de mukim bir şirketten temettü geliri elde etmesi lazımdır. Diğer bir ifadeyle, Hollanda'da mukim bir bankanın İstanbul Şubesi konumunda olan iktisadi ünite tarafından Türkiye'deki işyerinde icra edilen

ticari faaliyetten elde edilen kazanç ve iratların Türkiye’de mukim bir şirketten elde edildiğinin düşünülmesi mümkün olmadığı için, gelir vergisi stopaj oranının yüzde 7,5 olarak uygulanması gereklidir.

Türkiye’de şubesi bulunan yabancı bankalar istisnalar hariç Türkiye’de mukim kabul edilmeyeceğinden ötürü Protokol hükümleri gereğince indirimli vergi oranının uygulanması mümkün olmayacaktır. Şubenin Türkiye’de mukim kabul edilmesi halinde ise, indirimli vergi oranının uygulanacağı tabii dir.

Yabancı bir banka Türkiye’de açtığı şubeden ötürü Türkiye’de mukim kabul edilebilecektir. İstisnaide olsa böyle bir şey söz konusu olabilir. Çünkü vergi anlaşmalarının 4. maddesine göre bir kurum her iki âkit devlette de mukim kabul edilebilecektir. Mesela, KVK’nun 3. maddesine göre yabancı bir kurumun Türkiye’de mukim bir kurum olarak kabul edilebilmesi için kanuni veya iş merkezinin Türkiye’de bulunması yeterlidir.

Türkiye’deki şubenin yabancı bankanın iş merkezi olarak kabul edilmesi ve bu nedenle, Türkiye, şube kazançlarından ötürü yabancı bankayı Türkiye’de mukim kabul ederek tam mükellefiyet esasında vergilendirmek istenilmesi halinde çifte mukimlik problemi ortaya çıkacaktır. Bu sorun anlaşma kapsamında 4. maddeye göre çözümlenecektir.

Anlaşmanın 4. maddesine göre çifte mukimlik sorununun çözümünde izlenecek yöntemler bir tarafa bırakıldığında Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı banka şubesinin Hollanda’da mukim kabul edilmesi halinde Protokol’ün ilgili hükmü uygulanamayacak; bu durumda ise gelir vergisi stopaj matrahına uygulanacak oran hususunda Anlaşmanın 10. maddesinin (2) ve (5) numaralı bentlerine göre hareket edilecektir.

Özetle; Türkiye’deki banka şubesinin Hollanda’da mukim kabul edilmesi halinde Ek Protokol hükümleri devre dışı kalacak; bu durumda yabancı banka şubesi tarafından hesaplanacak gelir vergisi stopaj matrahına 10. maddenin (5) numaralı bendindeki hüküm gereğince (2) numaralı bendin (a) alt bendindeki yüzde 15 oranının yarısı, yani yüzde 7.5 oranı uygulanacaktır. Hollanda’da mukim kurumların Türkiye’de mukim bir şirketten temettü geliri elde etmeleri halinde ise Protokolün IX. maddesindeki şartın gerçekleşmesi halinde gelir vergisi stopaj matrahına uygulanacak oran yüzde 5 olacaktır.

5520 sayılı KVK ile yapılan düzenlemeye gelince. KVK’nun 30. maddesinin (6) numaralı bent hükmüne göre, yıllık veya özel beyanname veren dar mükellefiyete tâbi kurumların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından, hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısımdan ana merkeze herhangi bir para transferi yapılması halinde bu transfer üzerinden kurum bünyesinde yüzde 15 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılması zorunludur.

Aynı tevkifat oranı 2006/10731 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereğince de geçerlidir. Vergi anlaşmaları kapsamında kurum kazançları üzerinden kurumlar vergisi yanında ayrıca mezkûr madde uyarınca para transferine bağlı vergilendirme yapılabilmesi mümkündür. Ancak bu şekilde yapılacak vergilendirme yukarıda belirttiğimiz esaslar dahilinde anlaşmaların devreye girmesi halinde yüzde 15 nispetinde değil anlaşmadaki hüküm uyarınca ilgili maddelerde belirlenen oranlarda yapılacaktır.

4. Kanuni ve İş Merkezi Yurt Dışında Bulunan Yabancı Bankalar Tarafından Türkiye’de Daimi Temsilci Vasıtası İle Yürütülen Bankacılık Faaliyetleri

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun⁶ “Amaç” başlıklı 1. ve “Kapsam” başlıklı 2. maddesinde şu düzenlemelere yer verilmiştir:

“Bu Kanunun amacı, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.”

“Türkiye’de kurulu mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, yurtdışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri, finansal holding şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bunların faaliyetleri bu Kanun hükümlerine tâbidir.

Özel kanunlarla kurulmuş olan bankalar hakkında da kanunlarında yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla bu Kanun hükümleri uygulanır.

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler tatbik olunur.”

Bankacılık Kanunu hükümlerine göre, kanuni ve iş merkezi yurtdışında bulunan yabancı bankalar tarafından Türkiye’de açılacak şubeler Bankacılık Kanunu hükümlerine tâbidir. 5411 sayılı Kanun hükümleri uyarınca, yurtdışında kurulu bankalar tarafından Türkiye’de daimi temsilci vasıtası ile bankacılık faaliyetinde bulunulması mümkün değildir. Türkiye’de yapılacak bankacılık işlemleri şube şeklinde örgütlenmeyi gerektirecek ticari bir organizasyona sahip olmayı gerektirmektedir. Bankacılık işlemlerinin daimi temsilci vasıtası ile yürütülmesi bu açıdan para piyasasında istikrarı ve güveni zedeleyecektir. Aynı zamanda kredi sisteminin daimi temsilci vasıtası ile etkin bir şekilde işlemesi de mümkün değildir.

Yurt dışında mukim yabancı bankalar tarafından Türkiye’de açılan şubelere ana merkezden atanan genel müdür veya Türkiye temsilcisi GVK’nun 8. maddesi hükmü göz önünde bulundurulduğunda bu maddeye göre daimi temsilci olarak kabul edilemez. Diğer yandan, bu kişilerin daimi temsilci olması Türkiye’de daimi temsilci vasıtası ile bankacılık faaliyetinde bulunulduğunu göstermez. Türkiye’de açılmış olan şubenin varlığı halinde şube yetkililerinin temsil yetkisi veya bu yetkinin sınırı bankacılık işlemlerinin yapılmasına engel teşkil etmeyecektir. Bankacılık Kanunu hükümleri yabancı bankalarca Türkiye’de bankacılık faaliyetinde bulunabilmesi için şube açılmasını yeterli görmüştür. Şubede birinci derecede imza yetkilileri ve diğer personelin nitelikleri Bankacılık Kanunu ve özel hukuk hükümlerine göre belirlenecektir.

Şube yetkilileri ana merkezdeki yabancı bankanın Türkiye’deki işlerini yürütmekle görevlendirilmiş şahıslardır ve genellikle maaşları ana merkez tarafından ödenmektedir. Bu kişiler yurtdışında mukim bankanın bankacılık faaliyetlerini yürütmek için Türkiye’de açılmış olan şubenin işlerini yapmaktadır. Bu kişilerle yabancı banka arasında hizmet akdi söz konusu olup vekâlet akdi hizmet akdini tamamlayan bir sözleşme mahiyetinde olabilecektir. Veya hukuki ilişkiyi belirleyen sözleşme (hizmet akdi sözleşmesi) vekâlet akdini de içeren karma bir sözleşme niteliğinde olabilecektir.

Bankacılık Kanunu Türkiye’de Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümlerine göre kurulan ve kanuni merkezi Türkiye’de bulunan yerli ve yabancı bankalar ile kanuni ve iş merkezi Türkiye dışında bulunan bankalar tarafından Türkiye’de açılan şubelerin bankacılık faaliyetlerini düzenlemektedir. Bankacılık Kanunu’nun temel mantığı dahilinde Türkiye’de bankacılık faaliyetinde bulunacak yabancı şahısların daimi temsilci vasıtası ile bankacılık faaliyetlerini organize etmesi mümkün değildir.

Ancak, kanuni ve iş merkezi yurtdışında bulunan bankalar tarafından Türkiye’de mukim şahıslara verilen kredilerle ilgili işlemlerin takip edilmesi amacıyla GVK’nun 8. maddesine uygun şekilde Türkiye’de görevlendirilen bu çerçevede Türkiye’de icra ettikleri faaliyetler

neticesinde daimi temsilci statüsüne sahip kimseler aracılığıyla kredi verilmesine yönelik bankacılık faaliyetinde bulunulması mümkündür.

Türkiye’de kurulu yerli bir bankanın sermayesine yüzde 82 payla iştirak ederek 1993 yılında KKTC’de mukim olarak kurduğu (...) Off Shore Banking Limited unvanlı bankanın Türkiye’ye yönelik olarak yaptığı faaliyetler nedeniyle bu faaliyetin Türkiye’de yapılıp yapılmadığı ve faaliyet Türkiye’de yapılmış ise davacı (...)’ın dar mükellefiyete tâbi kurumun daimi temsilcisi sıfatıyla vergiye muhatap olup olmayacağına ilişkin olarak Danıştay’a intikal eden bir olayda Danıştay 4. Dairesi’nce verilen 03.05.2000 tarih ve Esas No: 2000/559, Karar No: 2000/1913 sayılı kararda özet olarak şu açıklamalar yapılmıştır:

“(...) Offshore Banking Limited’in mevduat toplama ve kredi verme işlemlerini (...) aracılığıyla Türkiye’ye de yönelik olarak yapması nedeniyle, söz konusu bankacılık faaliyetlerinin Türkiye’de yapıldığı ileri sürülerek dar mükellef olarak tarhiyat yapılmıştır.

(...) Offshore bankanın kanuni ve iş merkezinin KKTC’nde bulunduğu ihtilafsızdır. İhtilaf konusu olan, yapılan faaliyetin Türkiye’de yapılıp yapılmadığıdır. Bilindiği gibi bankacılık faaliyeti bir hizmet faaliyetidir. Olayda mevduatlar ‘muhabir banka’ aracılığıyla Türkiye’den toplanmakta ise de bankanın kanuni ve iş merkezinin KKTC’nde olması ve dolayısıyla faaliyetin bu ülkede yapılıyor olması nedeniyle Türkiye’de yapılan bir bankacılık faaliyetinden söz edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, faaliyetin Türkiye’de yapılmaması nedeniyle, dar mükellef olarak (...) Offshore Banking Limited’in vergilendirilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan, (...) Bankasının yaptığı havale işlemleri nedeniyle offshore bankanın daimi temsilcisi sayılması da Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca mümkün değildir. Kaldı ki mevzuatımıza göre bu bankalardan elde edilen faiz geliri yabancı ülke bankalarından elde edilmiş olarak kabul edilmektedir.

Bu durumda, Türkiye’de yapılan bir bankacılık faaliyeti bulunmadığından, yapılan tarhiyatta ve bu tarhiyata karşı açılan davanın kısmen reddine yönelik mahkeme kararında isabet görülmemiştir”⁷.

Kararda özetle, Türkiye’de mukim banka tarafından yüzde 82 sermaye payı konularak KKTC’de kurulan ve kurulduğu ülkede off-shore bankacılık hizmeti veren bir bankanın Türkiye’de yerleşik kurucusu olan yerli bankadan muhabirlik hizmeti aldığı iddia edilmekte, ayrıca Türkiye’de mevduat toplama işlemi yapılmadığı mevduatların yurtdışından toplandığı da davacı yerli banka tarafından iddia edilmektedir.

Off-shore bankacılık hizmeti veren KKTC’de kurulu banka Türkiye’de mukim kurucusu olduğu yerli banka aracılığıyla yaptığı işlemlerin muhabirlik hizmetlerinin çok ötesinde olduğunun, off-shore bankacılıkla iştigal eden banka işletmesinin Türkiye’de herhangi bir şubesi olmamasına karşın, Bankacılık Kanunu hükümlerine aykırı olarak muhabir bankanın şubeleri aracılığıyla Türkiye’de bankacılık hizmeti yaptığının; bu sebeple kanuni ve iş merkezi Türkiye’de olmayan (...) Off-Shore Limited adına Türkiye’deki kişilerden mevduat toplanmasının, yabancı bankanın talimatları doğrultusunda toplanan mevduatların bir kısmının kredi olarak verildiğinin, bir kısmına ise menkul kıymet alım-satım işinde aracı olduğunun tespiti halinde Türkiye’de kurulu bankanın yurtdışında ikamet eden bankanın daimi temsilcisi olarak kabul edilmesinin gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye’de kazancın elde edilmesinde dolaylı etki yapan muamele ve faaliyetlerin off-shore bankacılık faaliyetiyle uğraşan yabancı banka adına kazanç sağlayan Türkiye’de mukim banka tarafından yapılması halinde off-shore bankanın Türkiye’deki banka vasıtasıyla yapmış olduğu bankacılık faaliyetinden dolayı Türkiye’de ticari kazanç elde ettiği düşünüyorum. Bu nedenle, yukarıdaki kararda verilen düşüncelere katılmadığımı belirtmek isterim.

Sonuç olarak; Türkiye’de yerleşik banka tarafından KKTC’de mukim banka adına bu kurumun şubeleri aracılığıyla yapılan bankacılık işlemleri neticesinde elde edilen kazançlar için daimi temsilci sıfatına sahip yerli banka adına kurumlar vergisi tarhiyatı yapılabilecektir. Bu nedenle, Türkiye’de mukim bankaların yabancı bankalar adına yaptığı işlemlerin kararda belirtilen işlemlerden olması halinde tarhiyatın muhatabı sıfatıyla yabancı bankanın Türkiye’de elde ettiği kazançları kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan etmeleri zorunludur.

5. Yabancı Banka Şubelerinin Türkiye’de Yapamayacağı İşlemler

Bankaların İzne Tabi İşlemleri ile Dolaylı Pay Sahipliğine İlişkin Yönetmeliğin⁸ 9. maddesinin 10. bendi hükmüne göre, yabancı bankaların Türkiye’de faaliyet gösteren şubelerinin Türkiye’deki faaliyetleri kapsamında mevduatı bağlı buldukları gruba ait şube veya “diğer mali kurumlara”⁹ yönlendirmeleri mümkün değildir. Yabancı banka şubeleri bu amaçla kıyı bankacılığı bölgesindekiler dahil yurtdışında yerleşik bankaya ait şubeleri veya başka finansal kuruluşlar adına yurtiçinde (Türkiye’de) yerleşik kişilerden mevduat kabulü amacıyla; muvazaalı işlemlerde bulunmaları, münhasıran bu iş için personel istihdam etmeleri, gruba ait şubeler veya başka mali kurumlar adına toplanacak mevduat üzerinden personele ücret, komisyon, prim ve benzeri adlar altında para ödemek veya personele gruba ait şubelerin reklam ve propagandasını yaptırmak suretiyle Türkiye’deki şubenin müşterilerini yurtdışındaki (serbest bölgeler ve off-shore bankacılık işlemlerinin yapıldığı limanlar dahil) grubun şubelerine yönlendirmeleri, bu ve benzeri yöntemler kullanarak gruba ait şubeler veya başka mali kurumlar adına mevduat toplamları mümkün değildir¹⁰.

Yabancı banka şubeleri Türkiye’deki mudileri hedef kitle belirleyerek bu kişilerin bankanın ana merkezinde veya Türkiye dışındaki şubelerinde, yurtdışındaki iştiraklerinde veya başka mali kurumlarda mevduat hesabı açtırması amacıyla hiçbir şekilde hukuki işlem ihdas edemeyeceklerdir. Bu kanallar kullanılarak Türkiye’den mevduat toplanması halinde toplanan mevduatlar 5411 sayılı Kanun uygulamasında izinsiz mevduat kabulü sayılarak bu işlemlere ilişkin gerekli müeyyidelere tâbi tutulacaklardır.

Yapılan düzenlemeyle, Türkiye’de şube açan yabancı bankaların müşterilerini gruba ait Türkiye dışındaki serbest bölgelerde veya off-shore bankacılık alanlarında açılmış olan şubelere, yabancı bankanın Türkiye dışındaki iştiraklerine veya diğer mali kurumlara (bu kurumlarla yabancı banka arasında organik bir bağ olmalıdır) yönlendirmeleri bu amaçla organizasyon oluşturmaları hatta reklâm yapmaları dahi yasaklanmıştır. Aksi takdirde Türkiye’den yurtdışına aktarılan mevduat Türkiye’den izinsiz olarak toplanan mevduat kabul edilecektir. Bu şekilde yabancı banka şubelerince izinsiz mevduat toplanması halinde Bankacılık Kanunu’nun 150. maddesinde belirtilen cezai müeyyidelerle karşı karşıya kalınabilecektir.

6. Yabancı Banka Şubelerinde Kredi Komitesinin Oluşturulması

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmeliğin¹¹ 6. maddesinin (2) numaralı bent hükmü uyarınca, Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalarda kredi komitesinin kurulması halinde, müdürler kurulu aynı zamanda kredi komitesi görevini yürütecektir¹². Mezkûr Yönetmeliğin 7. maddesinin (1) ve (5) numaralı bent hükmüne göre ise, kredi komitesi tüm üyelerinin katılımı ile toplanacak ve kredi komitesi kararları karar defterine kaydedilecektir¹³.

7. Yabancı Banka Şubelerince Yurtdışından Temin Edilecek Belgeler

Konu ile ilgili olarak Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik (BKFHY) “Yurtdışından Temin Edilecek Belgeler” başlıklı 37. maddesinde şu düzenlemeye yer verilmiştir:

“Bu Yönetmelikte yer alan ‘başvurularla ilgili olarak’ yurtdışından temin edilecek belgelerin ilgili ülkenin yetkili makamlarınca ve Türkiye’nin o ülkedeki konsoloslukunca veya Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansı çerçevesinde hazırlanan Yabancı Resmi Belgelerin Tasdiki Mecburiyetinin Kaldırılması Sözleşmesi hükümlerine göre onaylanmış olması ve başvuruya belgelerin noter onaylı tercümelerinin de eklenmesi şarttır”.

Buna göre, yabancı bankalarca Türkiye’de kullanılacak olan ve yurtdışından temin edilmiş bütün belge ve dokümanlar hakkında ilgili düzenlemenin geçerli olduğunu düşünüyorum. Ancak, bu konuda, yönetmelikte açık bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu hüküm aynen Bankaların İzne Tabi İşlemleri ile Dolaylı Pay Sahipliğine İlişkin Yönetmeliğin 14. maddesinin (3) numaralı bent hükmü olarak yer almış ve bu konuda yeni yönetmelikle aşağıda yer vereceğim iki düzenleme yapılmıştır.

1- Mezkûr Yönetmelikte yer alan başvurularla ilgili olarak yabancı uyruklu kişilerden istenecek belgelerden gerekli görülenler ve ilgili ülke mevzuatına göre temin edilmesi mümkün olanlar istenecektir. Böylece, Türkiye’deki işlemlerle ilgili olarak talep edilecek belgeleri kurumların ülkelerinden temin etmelerinin mümkün olmaması halinde (mevzuat engeli veya başka sebeplerle) ilgili belgeler istenmeyecektir.

2- Adli sicil, müflis ve konkordato belgeleri Türk hukuk sisteminde düzenlenmiş belgelerdir. Bu belgelerin yabancı uyruklu kişilerden istenmesi halinde kanun koyucu her ülkenin hukuki durumunu göz önünde bulundurarak kişilerin bu belgeleri ilgili ülkenin adli sicil, müflis ve konkordato kayıtlarının tutulduğu bir merci ya da sistem olmaması nedeniyle temin edememesi durumunda, bu durumun ilgili ülkenin yetkili mercilerinden alınacak bir belge ile tevsik edilmesini ve bu belgelerin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na tevdi edilmesini yeterli görmüştür. Bu hususta mükelleflerin başkaca bir işlem yapmalarına gerek bulunmamaktadır.

8. Türkiye’de Şube Şeklinde Bankacılık Faaliyetinde Bulunacak Yabancı Bankaların Türkiye’deki Şubelerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Hükümleri Karşısındaki Durumu

4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu 05.06.2003 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Mezkûr kanuna göre doğrudan yabancı yatırım, yabancı yatırımcı tarafından; yurtdışından getirilen, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca alım-satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye, şirket menkul kıymetleri (Devlet tahvilleri hariç), makine ve teçhizat, sınai ve fikri mülkiyet hakları; yurtiçinden sağlanan, yeniden yatırımda kullanılan kâr, hâsılat, para alacağı veya mali değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar, doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla yeni şirket kurmayı veya şube açmayı ifade etmektedir. Buna göre, kanuni ve iş merkezi yurtdışında bulunan kurumlarca (yabancı bankalarca) Türkiye’de açılan banka şubelerinin her türlü yatırımı Türkiye’de yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımı niteliğindedir. Ayrıca, yabancı banka şubesi kanalıyla yurtdışındaki başka yabancı bankalardan veya şubelerden alınan krediler de doğrudan yabancı yatırımlar içerisinde değerlendirilmektedir. Çünkü yurtdışından, yabancı banka şubesinin merkezinden veya şube aracılığıyla başka bir yabancı bankadan alınan krediler Türkiye’de veya firmanın Türkiye dışındaki şubelerinde katma değer yaratılması amacıyla kullanılacağı için Türkiye’deki doğrudan yatırımlar kullanılan kredi tutarı kadar artacaktır.

9. Bankaların Hesap ve Kayıt Düzeni, Mali Tablolarının Yayımlanması Ve İlgili Mercilere Gönderilmesi

Bu başlık altında yapacağı açıklamaları BKFHY 32. maddesi hükmü ve bu yönetmelik yürürlükten kaldırıldığı için konu hakkında Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve

Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerinde yer alan düzenlemelerin ayrı ayrı değerlendirilmesinde fayda vardır.

9.1. Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik Hükümlerinde Yer Alan Düzenlemeler

BKFHY 32. maddesi hükmü uyarınca bankalar, hesaplarını ve mali tablolarını, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca yürürlüğe konulan düzenlemelere uygun şekilde tutmak, yayımlamak ve ilgili mercilere göndermek zorundadırlar.

4389 sayılı Bankacılık Kanunu 5411 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırıldığı için BKFHY ilgili maddelerinde 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 13. maddesine yapılan atıf 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 37, 38, 39, 40, 41 ve 42. maddelerine yapılmış kabul edilecektir.

Buna göre; Bankacılık Kanunu'nun 37. maddesi uyarınca, yerli ve yabancı bankalar ile yabancı banka şubeleri, kuruluş birliklerinin ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun görüşü alınmak suretiyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından uluslararası standartlar esas alınarak belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tekdüzeni uygulamak; tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirerek; finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır.

Bankacılık Kanunu'nun 39. maddesinin 3. fıkrası hükmü uyarınca da yerli ve yabancı bankalar ile yabancı banka şubeleri, düzenleyecekleri finansal raporlarını, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde ilgili mercilere sunmak ve ilân etmek zorundadırlar.

BKFHY 32. maddesinin kaldırılmadan önceki¹⁴ (2) numaralı bent hükmüne göre, bankalar yıl sonu bilançolarının, yıllık kâr ve zarar cetvellerinin, nakit akım tablosunun, öz kaynak değişim tablosunun ve kâr dağıtım tablosunun birer örneğini, bu tabloların dipnotlarını da içerecek şekilde, hesap dönemini izleyen beş ay içinde yönetim kurulu ve denetçilerinin raporları ile birlikte, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na tevdi ve Resmi Gazete'de ve yurt çapında yayın yapan bir gazetede yayımlamak zorundaydılar. Bu düzenleme 23.11.2002 tarih ve 24915 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile yürürlükten kaldırılmıştır.

9.2. Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Hükümlerinde Yer Alan Düzenlemeler

Yabancı banka şubeleri muhasebe ve raporlama sisteminde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performanslarıyla yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren finansal tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ve belgelerin saklanması ilişkin usul ve esaslara uymakla mükelleftir. Bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik usul ve esaslar Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte¹⁵ hüküm altına alınmıştır. Yabancı banka şubelerinin muhasebe kayıtlarını mezkûr yönetmelikte belirtilen amaçları gerçekleştirecek şekilde tutmaları ve ilgili finansal tabloları düzenlemeleri ve bu tabloları ilgili yerlere tevdi etmeleri zorunludur.

Yönetmeliğin 14. maddesinin (2) numaralı bent hükmünde yabancı banka şubeleri ile ilgili olmak üzere özel bir düzenleme yer almaktadır. İlgili bent hükmü şu şekildedir:

“Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan bankalar, Türkiye’deki yönetim merkezleri tarafından düzenlenen ve müdürler kurulu tarafından imzalanan Türkiye’deki faaliyetlerine ait yıl sonu bilânçoları ile gelir tablolarını, bunların açıklama ve dipnotlarını, ‘merkezlerinin bilânço ve gelir tablolarını’ Kuruma ve kuruluş birliklerine elektronik ortamda ve matbu olarak tevdi etmek zorundadır”.

Buna göre, yabancı banka şubeleri yıl sonu bilânçoları ile gelir tablolarını bunların açıklama ve dipnotlarını, merkezlerinin bilânço ve gelir tablolarını Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Türkiye Bankalar Birliğine elektronik ortamda ve matbu olarak tevdi etmek zorundadır. Bent hükmünde “ve” bağlacı kullandığı için ilgili finansal raporların elektronik ortamda ve matbu olarak tevdi mecburidir. Bent hükmüne göre yabancı banka şubeleri Türkiye’deki şubelerine ait finansal raporları tevdi ile zorunlu olduğu gibi merkezlerine ait bilânço ve gelir tablolarını da tevdi etmeye mecburdur.

Yönetmeliğin 14. maddesinin (9) numaralı bent hükmü uyarınca da bankalar (yabancı banka şubeleri dahil), usul ve esasları Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nca belirlenecek finansal tablo, rapor ve cetvelleri ihtiva eden “gözetim raporlarını” Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nca belirlenecek esaslar çerçevesinde ve sürelerde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na tevdi etmek zorundadır.

Yabancı banka şubeleri ayrıca “Bankalarca Yıllık Faaliyet Raporlarının Hazırlanması ve Yayımlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”¹⁶ hükümlerine göre “Yıllık Faaliyet Raporu” hazırlama ve bu raporu yönetmelikte belirlenecek esaslar çerçevesinde yayımlamak zorundadır.

10. Finansal Raporların Bağımsız Denetim Kuruluşları’nca Onaylanması

Bankacılık Kanunu’nun 39. maddesinin 2. fıkrası hükmüne göre, bankaların genel kurullarına sunacağı yıllık finansal raporların bağımsız denetim kuruluşlarınca onaylanması şarttır. Bu düzenleme gereğince denetim kuruluşlarınca onaylanmayan finansal raporların genel kurulda görüşülmesi mümkün değildir. Bununla ilgili olarak Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek BKFHY’de¹⁷ yer alan düzenlemelere riayet edilecektir.

11. Bankaların Basılı ve Külçe Altın Dışında Alım ve Satımını Yapabilecekleri Kıymetli Madenler

Bu bölüm başlığı altında yapacağım açıklamalar da BKFHY ve Bankaların Kıymetli Maden Alım Satımına ve Alacaklarından Dolayı Edindikleri Emtia ve Gayrimenkullerin Elden Çıkarılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre yapılacaktır.

11.1. Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik Hükümlerine Göre Kıymetli Maden Alım-Satımı İşlemleri

BKFHY 33. maddesi hükmüne göre; bankaların, Kıymetli Madenler Borsalarında işlem gören ve standartları Hazine Müsteşarlığı tarafından tebliğ ile belirlenen gümüş ve platinin alım ve satımını yapmaları serbesttir. Buna göre, yabancı banka şubeleri yurtdışından getirdikleri ve borsada işlem gören ve standart özellikleri Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenen gümüş ve platinin alım-satımını yapabileceklerdir.

Yabancı banka şubeleri Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenen gümüş ve platin dışındaki bu mahiyetteki madenlerin alım ve satımını yapmaları mümkün değildir. Ancak,

yabancı banka şubeleri gümüş ve platin dışındaki değerli maden ve taşların alım-satımını serbestçe yapabilecektir (Bankacılık Kanunu mad. 4-h).

11.2. “Bankaların Kıymetli Maden Alım Satımına ve Alacaklarından Dolayı Edindikleri Emtia ve Gayrimenkullerin Elden Çıkarılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”¹⁸ Hükümlerine Göre Bankaların Kıymetli Maden Alım-Satımı İşlemleri

Yönetmeliğin 4. maddesi hükmünde bankalarca alım-satımı yapılabilecek kıymetli madenlerle ilgili olarak şu düzenlemeye yer verilmiştir:

“Bankalar, Kıymetli Madenler Borsalarında işlem gören ve standartları ve nitelikleri Hazine Müsteşarlığı veya İstanbul Altın Borsası tarafından belirlenen altın, gümüş ve platinin alım ve satımı ile Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsalarında işlem gören ve standart ve nitelikleri yetkili merciler tarafından belirlenen altın, gümüş ve platin esas alan sözleşmelerin alım ve satımını yapabilirler”.

Buna göre, yabancı banka şubeleri nitelikleri ilgili kuruluşlarca belirlenecek altın, gümüş ve platinin alım satımı ile Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsalarında işlem gören ve standart ve nitelikleri yetkili merciler tarafından belirlenen altın, gümüş ve platin esas alan sözleşmelerin alım ve satımını serbestçe yapabileceklerdir.

Gümrük mevzuatı hükümleri göz önünde bulundurularak yabancı banka şubeleri bankacılık faaliyetleri kapsamında ilgili şartları taşımaları kaydıyla ana merkezinden veya yurtdışından getirdikleri altın, gümüş ve platin gibi kıymetli madenlerin alım satımını da yapabileceklerdir.

12. Merkez Bankası Kanunu’nun 43. Maddesinin Yabancı Bankaları İlgilendiren Hükümleri

1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu’nun 4651 sayılı Kanunla değişik 43. maddesi hükmünde; **“Bilgi isteme yetkisi, bankaların bilançoları ve raporları”** başlığı altında yabancı banka şubelerini de ilgilendiren bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeleri şu şekilde özetleyebiliriz:

12.1. Yıllık Bilançolar ile Kâr ve Zarar Hesaplarının Merkez Bankasına Gönderilmesi

Mezkûr maddenin 43. maddesinin 1. fıkrası hükmüne göre; Türkiye’de faaliyette bulunan bütün bankaların, özel finans kurumları (katılım bankaları) ve Merkez Bankası’nca uygun görülecek diğer mali kurumların, yıllık bilançoları ile kâr ve zarar hesaplarını, idare meclisi ve denetçi raporları ile birlikte, genel kurullarının toplantı tarihinden itibaren; bağımsız denetim kuruluşlarınca hazırlanacak denetim raporlarının ise düzenlenme tarihinden itibaren en geç bir ay içinde Merkez Bankasına tevdi etmeleri (vermeleri) gerekmektedir.

Kanun hükmünde geçen “Türkiye’de faaliyette bulunan bütün bankalar” ibaresinden Türkiye’de kurulan yerli bankalar, Türkiye’de tamamı ve/veya bir kısmı yabancı sermaye ile kurulan bankalar ve yabancı banka şubeleri anlaşılmalıdır.

12.2. Merkez Bankası’nca Bilgi ve Belge İstenmesine İlişkin Hükümler

Merkez Bankası Kanunu’nun 43. maddesinin 2. fıkrası hükmüne göre; Merkez Bankası, Merkez Bankası Kanunu ve mevzuat ile kendisine verilen görevleri yerine getirebilmek amacıyla Türkiye’de faaliyette bulunan bütün bankalar, özel finans kurumları (katılım

bankaları) ve Merkez Bankası'nca uygun görülecek diğer mali kurumlardan her türlü bilgi ve belgeyi, belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde istemeye yetkilidir. Mezkûr kurum ve kuruluşlar ise, Merkez Bankası tarafından kendisinden istenilen bilgileri Merkez Bankası'nın belirteceği süre içinde vermeye mecburdurlar.

Görüldüğü üzere, Türkiye'de fiyat istikrarını sağlamakla görevli olan Merkez Bankası bu amacı gerçekleştirmek üzere para ve sermaye piyasasında faaliyette bulunan kurum ve kuruluşlardan her türlü bilgi ve belge isteme yetkisine sahiptir. Merkez Bankası bu yetkisini kullanırken kurum ve kuruluşlara makul bir süre vermekle yükümlüdür.

Merkez Bankası mezkûr madde uyarınca istediği bilgi ve belgeleri kendisine vermeyen veya doğru ve zamanında vermeyen ilgili kurum ve kuruluşların Merkez Bankası Kanunu'nun verdiği yetkilere konu olan işlemlerini sınırlayabilecek veya durdurabilecektir.

12.3. Yabancı Bankaları Düzenleme ve Denetlemeye Yetkili Kuruluşlardan Bilgi İsteme

Merkez Bankası Kanunu'nun 43. maddesinin 3. fıkrası hükmüne göre, Merkez Bankası'nın kendi yetki ve görev alanına giren hususlarla ilgili olarak Türkiye'de faaliyette bulunan bütün bankalar, özel finans kurumları (katılım bankaları) ve Merkez Bankası'nca uygun görülecek diğer mali kurumları düzenleme ve denetleme ile görevli kurum ve kuruluşlardan bilgi isteme yetkisi bulunmaktadır.

Merkez Bankası, gerektiğinde Türkiye'de faaliyette bulunan bütün bankalar, özel finans kurumları (katılım bankaları) ve Merkez Bankası'nca uygun görülecek diğer mali kurumlar hakkındaki görüşlerini ve tespitlerini Başbakanlık ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na ve bu kurum ve kuruluşları düzenleme ve denetleme yetkisine sahip olan diğer kurum ve kuruluşlara bildirebilecektir.

12.4. Merkez Bankası'nın İstatistikî Bilgi Toplama Yetkisi

Merkez Bankası Kanunu'nun 43. maddesinin 4. fıkrası hükmüne göre; Merkez Bankası, istatistikî bilgilerin toplanmasında, kamu kurum ve kuruluşları, Hazine Müsteşarlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü¹⁹, diğer ülkelerin istatistikî bilgi toplamaya yetkili makamları ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapabilecektir.

Merkez Bankası, finansal sistemle ilgili tüm istatistikî bilgiler ile ekonomideki ve ödemeler dengesindeki gelişmelerin izlenmesinde gerekli görülecek diğer istatistikî bilgileri bankalar (yabancı banka şubeleri dahil), diğer mali kurumlar ve kişilerden doğrudan isteme ve toplama yetkisine sahiptir. Kendilerinden bilgi istenilenler, istenilen bilgileri Merkez Bankası'nın belirleyeceği usul ve esaslara göre doğru olarak vermekle mükelleftirler. Merkez Bankası, bu bilgilerin doğru olup olmadığını ilgililer nezdinde araştırmaya ve denetlemeye, ek bilgi ve belge istemeye yetkilidir.

Mezkûr maddede yapılan bir başka düzenleme uyarınca Merkez Bankası, gerekli gördüğü istatistikî bilgileri web sitesinde veya diğer yollarla yayımlayabilecektir. Ancak; Merkez Bankası, toplanan istatistikî bilgilerden kişisel ve özel nitelikte olanları Anayasa'da düzenlenen özel hayatın dokunulmazlığı ilkesi dahilinde yayımlayamayacağı gibi herhangi bir yolla da açıklayamaz, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu dışında resmi veya özel herhangi bir makama vermesi de mümkün değildir. Diğer yandan bu bilgilerin istatistikî amaçlar dışında ve ispat aracı olarak kullanılması söz konusu olamaz. Görüldüğü üzere; mezkûr maddenin son fıkrasında yapılan düzenleme, mahremiyete özel önem veren yabancı bankalar tarafından Türkiye'de açılan şubeler açısından olumlu bir düzenlemedir. Bu hüküm dahilinde yabancı bankaların mevcut kurum bilgileri istatistikî amaçlar dışında kullanilama-

yacak ve özel nitelikteki bilgiler ise hiçbir şekilde üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Bu kapsamda yabancı banka şubelerinin Merkez Bankası'nca istenilen bilgileri vermelerinde vergi mahremiyeti de dahil olmak üzere hiçbir sakınca bulunmamaktadır.

13. Merkez Bankası Kanunu'nda Düzenlenen Cezai Müeyyideler ve Yabancı Banka Şubelerinin Cezaya Muhatap Olabilecekleri Durumlar

Merkez Bankası Kanunu'nun 4651 sayılı Kanunla değişik "Ceza Hükümleri" başlıklı 68. maddesi hükmüne göre, Türkiye'de faaliyette bulunan bütün bankalar, özel finans kurumları (katılım bankaları) ve Merkez Bankası'nca uygun görülecek diğer mali kurumların bilgi verme mükellefiyetine ilişkin getirilen kurallara uymamaları halinde ve diğer bazı durumlarda aşağıdaki cezalara muhatap olabileceklerdir.

1. Merkez Bankası Kanunu'nun 4. maddesinin 4. fıkrasında ve açık piyasa işlemleri ile ilgili 52. maddesinde verilen yetkiler çerçevesinde Merkez Bankası tarafından yapılan düzenlemelere uymayan ve zorunlu karşılık ve umumi dispoñibilite için tespit edilen oranları süresi içinde tesis ettirmeyen veya eksik tesis ettiren bankaların (yabancı banka şubeleri dahil) görevli ve ilgilileri hakkında bir milyar liradan iki milyar liraya kadar ağır para cezası uygulanır.

2. Merkez Bankası Kanunu'nun 43. maddesinin birinci ve ikinci fıkrası ile 44. maddesinde belirtilen bilgi ve belgeleri vermeyen veya gerçeğe aykırı bilgi ve belge veren ya da Kanunun 4. maddesinin dördüncü fıkrasında öngörülen denetimin yapılmasını engelleyen bankaların (yabancı banka şubeleri dahil) görevli ve ilgilileri hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve iki milyar liradan dört milyar liraya kadar ağır para cezası uygulanır.

3. Merkez Bankasının itibarını kırabilecek veya şöhretine ya da servetine zarar verebilecek bir hususa kasten sebep olan ya da bu yolda asılsız haber yayanlar ve yayımlayanlar için bir yıldan iki yıla kadar hapis ve iki milyar liradan dört milyar liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

4. Merkez Bankası Kanunu'nun 43. maddesinin 4. fıkrasındaki bilgi ve belgeleri belirlenen usul ve esaslar içerisinde doğru olarak vermeyen gerçek kişiler ve tüzel kişilerin sorumluları hakkında beş yüz milyon liradan bir milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

14. Sonuç

Bankalar ekonomik sistemin vazgeçilmez kurumlarıdır. Sermaye piyasasının en önemli kurumlarının başında yine bankalar gelmektedir. Bankalar güven ve itibar esası üzerine kurulu ticari işletmelerdir. Bu sistemin devamı bankalara olan itibarın devamına bağlıdır. Bu nedenle özellikle AB ülkelerinde bankacılık sistemi sıkı kayıt altına alınmıştır.

AB müktesebatına uyum çerçevesinde bankacılık sisteminin istikrar ve güven içerisinde varlığını devam ettirebilmesi için 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 19.10.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Akabinde 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan bir dizi Yönetmelik düzenlemeleriyle bankacılık sistemine yönelik önemli kurallar getirilmiştir. Mezkûr kanun ve yönetmelik hükümlerinin incelenmesi halinde bankacılık sisteminde kurumların gerekli kurallara uymaları ve sistemdeki gerekli düzenleyici kurulların kanun ve yönetmelik düzenlemelerine gereken hassasiyeti göstermeleri ve özellikle denetim mekanizmasının iyi işlemesi halinde Türkiye'de geçmişte yaşanan ve bankacılık sektöründe önemli tahribatlara neden olan krizlerin tekrar yaşanmayacağını düşünüyorum. Özellikle bankacılık sektörüne ilişkin olarak hesap ve kayıt düzenini ilgilendiren konularda mezkûr yönetmeliklerle yapılan düzenlemeler sistemde faaliyet gösteren banka işletmelerinin

faaliyetlerinde önemli bir kontrol mekanizması getirmektedir. Bu kontrol mekanizmasına gösterilecek hassasiyet hem ülke ekonomisinin daha da iyi aşamalara gelmesi hem de yabancı banka şubeleri dahil sektörde faaliyet gösteren bankaların faaliyetlerinde önemli kolaylıklar getirecektir. İlgili Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelik düzenlemeleri bir hayli geniştir. Bu düzenlemelerin ayrıntısına girme imkânı bu makalemiz için söz konusu değildir. Bu makalemizde Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı banka şubelerinin sektördeki faaliyetleri ile ilgili olarak uymaları gereken kurallar ve önemli bazı hukuki düzenlemelere ilişkin olarak çeşitli açıklamalarda bulunulmuştur.

Dipnotlar

¹ 17.06.2003 tarih ve 25141 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

² Bilindiği üzere; 5422 sayılı KVK’nun 24. maddesi hükmüne göre, dar mükellefiyete tâbi kurumlarca elde edilen ticarî, zirai ve diğer kazanç ve iratlar dışında kalan kazanç ve iratlar ile telif, imtiyaz, ihtira, işletme, ticaret unvanı, alâmetifarika ve benzeri gayri maddi hakların satışı, devir ve temlik mukabilinde alınan bedeller kurumlar vergisi tevkifatına tâbidir. 5520 sayılı KVK’nun 30. maddesinde ise, hangi kazanç ve iratların kurumlar vergisi tevkifatına tâbi olduğu açık bir şekilde iki bent halinde belirtilerek tevkifat uygulaması daha rasyonel ve spesifik bir hale getirilmiştir.

³ Konu ile ilgili olarak Danıştay Dördüncü Dairesi’nce verilen Esas No: 1999/2086, Karar No: 2000/372, Esas No: 1999/2559, Karar No: 2000/274 ve 25.04.2002 tarih ve Esas No: 2001/486, Karar No: 2002/1771 sayılı kararlara bakılabilir. İlgili kararların tam metni için bkz., Danıştay Dergisi, Yıl: 31, Sayı: 104, Ankara-2001, Sh. 212-215, 231-232.; KIZILOT Şükrü, Danıştay Kararları ve Özelgeler (Muktezalar), 6. Cilt, Sh. 568-570 ve Maliye ve Sigorta Yorumları, Yıl: 17, Sayı: 392, 15 Mayıs 2003, s.200-201.

⁴ 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁵ İlgili olarak bkz., 1 seri numaralı Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması Genel Tebliği. Tebliğde menkul sermaye iradı sayılan tutar dar mükellefiyete tâbi kurumlar açısından temettü tutarı sayılmıştır.

⁶ 01.11.2005 tarih ve 25983 Mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁷ Kararın tam metni için bkz., KIZILOT Şükrü, Danıştay Kararları ve Özelgeler (Muktezalar), 7. Cilt, Yaklaşım Yayınları, Ankara-2005, s.457-459.

⁸ 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁹ Yönetmelik düzenlemesinde “diğer” kelimesi kullanıldığı için Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı banka şubesi gruba dahil diğer şirketlerin Türkiye’de her türlü reklam ve diğer hizmetlerini yapabileceklerdir. Bu kapsamda olmak üzere şube tarafından çıkarılacak her türlü yayın ve diğer bültenlerde gruba ait diğer şirketlerin reklâmı ve tanıtımına yönelik her türlü iş ve işlemin yapılması mümkündür.

¹⁰ Benzer bir düzenleme BKFHY12. maddesine 9 Temmuz 2002 tarih ve 24810 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelikle eklenen 13. fıkra hükmünde de yer almaktadır.

¹¹ 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹² BKFHY18. maddesinin 2. fıkrası hükmünde de benzer bir düzenlemeye yer verilmişti. Buna göre, Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalarda müdürler kurulu aynı zamanda kredi komitesi görevini yürütmekteydi.

¹³ BKFHY18. maddesinin 3. fıkrasında yapılan düzenleme gereğince de, kredi komitesi müdürler kurulu üyelerinin tümünün katılımıyla toplanmak zorundaydı. Bu hükümde mezkûr yönetmelikle herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

¹⁴ BKFHY32. maddesinin (2), (3), (4) ve (5) numaralı bent hükümleri 23 Ekim 2002 tarihi ve 24915 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelikle yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁵ 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶ 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁷ 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁸ 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁹ 5429 sayılı “Türkiye İstatistik Kanunu”nun 16. maddesi hükmüne göre, bu Kanunun uygulanmasını sağlamak ve kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere “Türkiye İstatistik Kurumu” kurulmuştur. Kurum kısaca “TÜİK” olarak adlandırılmaktadır. Mezkûr kanun ile daha önce “Devlet İstatistik Enstitüsü”nce yapılan işler bu kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte TÜİK tarafından yapılacaktır.